

## ПЕРСОНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ В РОСІЙСЬКОМУ ТА ПОЛЬСЬКОМУ ІНФОПРОСТОРИ

*К. Р. Гарматюк*

*Анотація.* У цій статті досліджується та аналізується персону Симона Петлюри в інформаційних просторах Польщі та Росії. Розглядається аспекти сприйняття його персони в історичному контексті, а саме – як цю інформацію висвітлюють у медійному просторі. Особлива увага приділяється порівнянню достовірних історичних фактів і того, як країни інтерпретують Симона Петлюру як історичну особистість. У роботі наявний аналіз двох статей з російського та польського інфопростору.

*Ключові слова:* Симон Петлюра, історичний контекст, медіа, історичні факти, інтерпретації, аналіз.

Симон Петлюра – одна з найбільш дискусійних історичних постатей в українській історіографії. Проте більшість хибних та перекручених тверджень сформувалися саме через не завжди справедливі інтерпретації у статтях преси, особливо зарубіжної. Тому важливо раціонально досліджувати такі статті та спростовувати історичні маніпуляції [1; 2].

Симон Петлюра був уродженцем Полтави. Здобував освіту в церковно-парафіяльній школі, згодом у Полтавській духовній семінарії. Уже під час навчання він виявляв свою городянську позицію: ще навчаючись в семінарії, належав до таємної української громади, за що в 1901 році був відрахований з неї. У 1900 році він вступає до Револьюційної Української Партії. Через два роки, восени, він виїхав до Кубані через загрозу арешту за його діяльність, де спочатку працював вчителем, а згодом з його керівником Федором Щербиним працював над архівами Кубанського Війська. Потім Симон Петлюра був заарештований за діяльність у Чорноморській Вільній Громаді, що була філією РУП. Трохи пізніше стає одним із засновників та лідерів соціал-демократичної робітничої партії. У 1917 році після проголошення УНР працював в уряді на посаді військового секретаря. У листопаді 1918 року став Головним отаманом військ УНР. Після Гетьманського перевороту був заарештований гетьманським урядом, ув'язнений. Переїхав до Білої Церкви, де приєднався до антигетьманського повстання. Після повстання входив до складу Директорії й очолював Армію УНР як її Головний отаман. У період Петлюри при владі було проведено кілька реформ, в основному військових. Він створив армію, яка боролася проти захоплення України Червоною Армією. Після поразки війни з Польщею Симон Петлюра емігрував до Франції. У Парижі 25 травня 1926 року був убитий [3].

Першим варто розглянути російський погляд на особистість Симона Петлюри. У цій статті розглядається **стаття з російського сайта «Аргументы и факты», написана Андрієм Сидорчиком**, що має доволі промовисту та провокативну, але цілком зрозумілу для російського дискурсу назву **«Предатель и антисемит. Чем прославился Симон Петлюра»**. Стаття починається з маніпуляцій: автор наголошує, що у 2016 році Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення звинуватила канал «Малютко-TV» у неповазі до національного героя Симона Петлюри. Канал не повідомив про траур. І одразу ж наступна частина статті під назвою «По кому скорбишь, Украина?», де автор починає свою критику персони Петлюри. Автор статті ніби натякає, що всіх примусово змушують і будуть нещадно критикувати за «неповагу» до національного героя. Керівництво, за словами автора, нібито зверталось до влади з думками, що такі речі є неприпустимими для маленьких глядачів, що це може їх налякати, але чиновники ніби їх не чули. Варто зазначити, як чоловік, який написав статтю, уміло маніпулює фактами і неточностями, оскільки, якщо прочитати офіційні пояснення Нацради, то все висвітлюється: була перевірка каналу, про яку канал не попереджували, і виявилось, що окрім першої ситуації, була й інші: 18 травня 2016 року канал не проявив повагу та не надав жодної інформації в День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу. І такі порушення правил каналом відбувалися систематично: канал ігнорував День пам'яті та примирення, День пам'яті жертв політичних репресій, День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні. Як бачимо, справа зовсім не в Петлюрі [1; 4].

Так чому ж, на думку автора, Україна тужить не за тією людиною? Основні якості, якими наділяє автор Петлюру, є настільки жахливими, що складається враження, ніби він був дияво-

лом: «справжній символ» військового антисемітизму і єврейських погромів, зрадник, брехун; творець армії мародерів та убивць. Розгляньмо кожне «звинувачення» окремо.

**Петлюра – антисеміт і творець армії безжалісних убивць?** Автор наголошує, що армія петлюрівців гвалтувала жінок, закопувала маленьких дітей, відрізала пальці з золотими персями, виривала сережки з вуха разом з м'ясом, і взагалі не було такого злочину, якого його армія не змогла б зробити. І Петлюра нібито тихо це все підтримував, адже у статті наводиться статистика, що в 1918–1920 роках жертвами єврейських погромів в Україні стало понад 50 000 людей. Проте з огляду на таку серйозну статистику й обвинувачення виникає раціональна та логічна думка: «Чи є джерела, які це підтверджують?». Ні. Автор не посилається на жодні джерела, не має свідчень очевидців звірств, посилань, звідки ця статистика. Ці обвинувачення є вигаданими та нав'язаними російською пропагандою [1].

У статті автор надає фото будинків, які нібито розгромила армія Петлюри.



Дома, разрушенные петлюровцами в городе Умани. 1919 год. Фото: [РИА Новости](#)

*Рис. 1. Фрагмент зі статті*

Проте не потрібно використовувати жодних інтернет-ресурсів, щоб зрозуміти, що це руйнування внаслідок застосування бомбардування, фото точно належить періоду Другої світової війни, але аж ніяк не періоду Директорії УНР, і не пов'язанні з «польовими бандитами».

Є докази, що Симон Петлюра ніколи не був антисемітом і ніколи не провадив антисемітської політики. Ще під час своєї журналістської діяльності у 1917 році він писав та публікував матеріали, які були спрямовані на захист інтересів євреїв у Російській Імперії. Згодом уже як політик він продовжує опікуватися інтересами єврейської громади в Україні. За часів Української Народної Республіки було видано Закон про національно-персональну автономію від 22 січня 1918 року. Стаття 2 цього закону прямо вказує, що кожна нація, яка перебуває на території УНР – великоруська, єврейська та польська, – згідно з цим законом має право національну персональну автономію. Щодо звинувачення Петлюри в підтриманні єврейських погромів, варто зазначити таке: він неодноразово робив звернення до української армії, закликав припинити погроми. Зазвичай злочини проти єврейського народу були ініційовані польовими командирами, які відмовлялись підкорюватися Центральній Раді та не визнавали її. Петлюра ж намагався будь-яким способом протидіяти цьому та карати винних. Звичайно, можна спитати: «Чи робив Головний отаман достатньо, щоб контролювати владу повністю?». Існує певний вислів: «У вагоні Директорія, під вагоном – територія». Директорія контролювала малу частину територій, і центральна влада була доволі послабленою на 1919 рік. Зрозуміло, чому інші командири, перебуваючи за сотні кілометрів від очільника, не хотіли підкорятися його порядкам. Проте були застосовані суди до людей, які вчиняли жахливі речі з євреями. Також за часів правління Петлюри можна згадати «Наказ Головного отамана С. Петлюри № 131 від 26 серпня 1919 року», одним із лейтмотивів якого є думка Петлюри про те, що євреї – це такий самий поневолений, як і український, народ, і що вони так само зазнали лиха від комуністів [5; 6, с. 8].

До речі, варто зазначити, який в описі «людоджерної» армії Петлюри автор щедрий на жахливі епітети про неї. Як ми уже знаємо, Петлюра був списаний з російської армії, яка ніколи не

втрачала своєї тенденції катувати, мародерити, тому що найкращий спосіб приховувати такі дії у своїй країні – це зробити пропаганду «ми йдемо боротися з таким злом». І росія потужно наросувала цей наратив, адже стаття була написана ще у 2019 році.

**Щодо Петлюри-зрадника та брехуна.** Автор стверджує, що на початку Першої світової війни Симон Петлюра закликає українців боротися «за Россию и свободу», згодом додає, що тут з'являється головна якість Петлюри як політика: він обіцяє все і всім, коли з цього має якусь вигоду, а потім швидко про все забуває. Проте це ще одне до абсурду смішне твердження, адже, по-перше, автор не до кінця говорить про те звернення на початку війни і подає все у чорно-білих фарбах. Так, Петлюра написав маніфест «Війна та українці», де закликав воювати на стороні Російської Імперії, проте, як і більшість тогочасних діячів України, він сподівався на зміну ставлення до України та надання їй автономії після війни, тобто завжди діяв в інтересах українського народу [1].

**Петлюра-зрадник, бо зрадив «Західну Україну».** У цій частині автор пише, що Петлюра здобув найбільшого політичного впливу, коли став у лютому 1919 року керівником Директорії УНР, яка оголошує війну росії. Це відверта маніпуляція, адже ми знаємо, що більшовицька росія оголосила війну незалежній УНР, але аж ніяк не навпаки, і саме вона продовжувала наступальні дії з метою окупації територій України. Тут навіть твердження «Директорія оголосила війну» дивне, тому що навіщо її було на росію нападати? Наш держава прагнула просто збереження своїх територій та незалежності [7].

Далі згадується Акт Злуки й угода з Польщею, і Петлюра ніби після воз'єднання з ЗУНР зраджує її та віддає полякам замість того, щоб допомогти у боротьбі з ними. І тут знову чорно-біла картинка історії. По-перше, договір проти росії, що уже для них є «неприпустимим», по-друге, «зрада» – це емоції; об'єктивно це угода боротьби проти більшовиків, які загрожували полякам також, і остання можливість зберегти українську незалежність. Сам Петлюра пише: «Лише цинічні демагоги не бачать доцільності у такому союзі й намагаються називати мене зрадником». Якби Петлюра не наважився на цей крок, то боротьба за незалежність нашої держави могла б закінчитися ще більшою катастрофою. І важливо знати, що загалом той договір – дійсна формальність, і Петлюра просто відмовився від претензій на західні території, адже ними уже й так володіли поляки [1; 7].

Завершує автор свою статтю частиною «Когда убийство – не преступление», де розповідається про вбивство Симона Петлюри в Парижі Самуїлом Швацбардом, сям'ю якого нібито вбили загоном петлюрівців, і присяжні виправдали його, почувши про «звірства» Петлюри, а де світ запам'ятає його як затятого антисеміта. Але у нас є докази того, що Петлюра ніколи не був антисемітом, на відміну від автора статті. І чомусь автор не згадує, що вбивство було сфабриковане радянськими спецслужбами з метою усунення Петлюри від боротьби за незалежність України, адже влада більшовиків чудово усвідомлювала загрозу з боку Петлюри [5; 6, с. 6].

А що ж із польським інфопростором? Чи Петлюра у їхній подачі також демонізований? За аналізом статті з сайту «Polskie Radio» (укр. «Польське Радіо») вимальовується доволі непогана картина об'єктивності. Назва статті «**Symon Petlura. Niespełniona nadzieja Ukrainy**» (укр. «**Симон Петлюра. Нездійснена мрія України**») відчутно контрастує з російським наративом. У статті є навіть порівняння та знаходження схожості у житті Юзефа Пілсудського та Симона Петлюри як національних героїв кожної з країн. У статті також є згадка про погроми євреїв, і Петлюра не є їх ініціатором. Автор пояснює, що євреї отримували таке ставлення від багатьох, зокрема і від білої армії, за свою схильність до більшовизму. Тобто автор наводить логічну аргументацію подій. Також згадується смерть Петлюри саме як вбивство, але яке, як припускає автор, підлаштоване радянським союзом [2].

Тобто бачимо, що у Польщі, аналогічно з росією, є спірні сторінки в історії з Україною, проте одна країна з країн веде закономірну пропаганду, спотворюючи національних героїв, щоб показати український народ як лихих націоналістів і наслідувачів «убивць та мародерів». Петлюра – лише один із прикладів такої роботи росії. Можна взяти фактично будь-яку постать в історії України, і ви знайдете її в російському інфопросторі як найжахливішу людину у світі. У такій подачі інформації завжди буде наявне перекручення та маніпуляція фактами. А найгірше, що вони впливають і на нас – більшість українців і досі вважає Петлюру зрадником. Варто

навчитися раціонально протидіяти такій пропаганді та розвивати власну, яка буде показувати правдиві сторінки історії у цій гібридній війні.

*Abstract.* This article explores and analyzes the persona of Symon Petliura in the information spaces of Poland and Russia. It examines aspects of the perception of his persona in a historical context, namely how this information is presented in the media space. Particular attention is paid to comparing reliable historical facts and how countries interpret Symon Petliura as a historical figure. The article presents an analysis of two articles from the Russian and Polish information space.

*Keywords:* Symon Petliura, historical context, media, historical facts, interpretation, analysis.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Сидорчик А. Предатель и антисемит. Чем прославился Симон Петлюра. *AiF*. 22.05.2019. URL: [https://aif.ru/amp/society/history/predatel\\_i\\_antisemit\\_chem\\_proslavilsya\\_simon\\_petlyura](https://aif.ru/amp/society/history/predatel_i_antisemit_chem_proslavilsya_simon_petlyura)
2. Symon Petlura. Niespełniona nadzieja Ukrainy. *PolskieRadio.pl*. 22.05.2023. URL: <https://www.polskie-radio.pl/39/156/Artykul/1622943,Symon-Petlura-Niespełniona-nadzieja-Ukrainy>
3. Симон Петлюра. URL: <http://litopys.org.ua/petlura/petlura.htm>
4. Національна рада 31 серпня оголосила попередження ТОВ «Телекомпанія «Маячко-ТВ»» через порушення вимог пункту б) частини першої статті 59 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» і пункту 4 Правил ведення мовлення на теле- і радіоканалах у дні трауру (скорботи, жалоби) та дні пам'яті. – Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення*. 31.08.2016. URL: [surl.li/laeeuu](http://surl.li/laeeuu)
5. Андрій Руккас: «Петлюра – це капітан, який до кінця залишався на містку на кораблі під назвою «незалежна Україна»». *Локальна історія*. 2505.2023. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/andrii-rukkas-petliura-tse-kapitan-ia-kii-do-kintsia-zalishavsia-na-mistku-na-korabli-pid-nazvoiu-nezalezna-ukrayina/>
6. Гунчак Т. Симон Петлюра та євреї. Київ: Либідь, 1993. 48 с.
7. Шурхало Д. 100-річчя Варшавської угоди проти Росії: чому «Пакт Пілсудського-Петлюри» підписали не вони. *Радіо Свобода*. 26.04.2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30577436.html>

УДК 94:004.738.5(477)

### ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКИХ ПІДРУЧНИКАХ (НА ПРИКЛАДІ СЮЖЕТУ ЮТУБ-КАНАЛУ «РЕАЛЬНА ІСТОРІЯ»)

*Є. Р. Заболотний, К. І. Мелєксєєв*

*Анотація.* У статті автором розглянуто проблематику фальсифікації історії України в російських підручниках від 2022 року випуску на прикладі сюжету, представленого командою проекту на каналі «Реальна історія» у YouTube.

*Ключові слова:* російські шкільні підручники, історія України, інформаційне протистояння, YouTube.

На межі медіапростору і власне того аспекту публічної сфери, що стосується світоглядного формування молодого покоління, стоїть сюжет ютуб-каналу «Реальна історія» під назвою «Який треш пишуть у російських підручниках» [1]. З огляду на змістовне наповнення сюжету напрошується припущення про недоречність клікбейтної назви випуску, проте це ніяк не впливає на його важливість в аспекті поширення в інформаційному просторі розголосу про загрозу, яка стосується, серед іншого, і національної безпеки, а саме пропаганди ідеології «русского міра» на новоокупованих територіях, зокрема і через шкільні підручники з історії та географії. Можна припустити, що прийнятий до розгляду сюжет теоретично міг би принести користь фахівцям, які вже працюють або працюватимуть на деокупованих теренах. Водночас привернення уваги до зазначеної вище загрози через подібні платформи зазвичай сприяють активізації заходів протидії цьому системному явищу з боку громадянського суспільства, що може впливати на державні інституції, які мали б виступати в авангарді цього процесу.

Такою установою є Інститут модернізації змісту освіти, фахівці якого разом з ведучим Акімом Галімовим аналізують низку російських підручників, що були знайдені на деокупованих територіях у 2022–2024 рр. Очевидно, всі вони і датуються власне зазначеним періодом, і головною їх метою є легітимізація воєнного вторгнення РФ та його наслідків в очах як внутрішнього російського споживача, так і тих школярів, які знаходяться під окупацією.

Заступник директора вищезазначеного інституту Олена Дубовик представила основний масив матеріалів, взятих до розгляду, що наскрізь просякнуті ворожою пропагандою. Основні на-